

БЕЗЦІННИЙ СКАРБ МИНУЛИХ ПОКОЛІНЬ

Боровик Ольга Борисівна

Директор бібліотеки Української медичної стоматологічної
академії (УМСА), м. Полтава

Путря Юлія Вікторівна

Редактор I категорії
Української медичної стоматологічна
академія (УМСА), м. Полтава

***Анотація.** Одним із важливих напрямів у роботі бібліотеки є популяризація книжкового фонду й особливо рідкісних та цінних видань. У статті розглянуто структуру та зміст покажчика «Раритетні видання фонду бібліотеки УМСА». Акцентовано увагу на унікальних та цікавих примірниках.*

***Ключові слова:** бібліографічний покажчик, раритетні видання, бібліотека УМСА.*

У 2021 році Українська медична стоматологічна академія відзначатиме 100-річний ювілей. До цієї дати інформаційно-бібліографічний відділ підготував 1-й випуск покажчика [«Раритетні видання фонду бібліотеки УМСА»](#), адже історія фонду книгозбірні невід’ємна від історії академії, яка почала свій відлік як окремий підрозділ Харківського стоматологічного інституту у 1921 році. Спільна історія також об’єднує бібліотеку УМСА з Науковою бібліотекою ХНМУ на що вказують штампи та печатки на старовинній частині фонду. Накопичені та дбайливо збережені раритетні книги – предмет гордості кожної бібліотеки. Цінність нашої колекції полягає в тому, що більшість видань є фаховими. Але мета бібліотеки не тільки в збереженні унікальних творів, а й в популяризації їх та забезпеченні доступу до них майбутнім поколінням. Саме завдяки покажчику кожен наш читач – від досвідченого науковця до студента, зможе найти для себе як цікаву, так і корисну інформацію.

Робота над покажчиком проводилась за двома напрямками:

– використання електронного каталогу бібліотеки УМСА

– вивчення документів старовинних видань de visu.

З колекції була відібрана література, яка відповідає виданням надрукованим російською імперською мовою до мовної реформи 1918 року та згрупована в 1-й випуск покажчика.

Усі матеріали: монографії, підручники, посібники, лекції, періодика – упорядковані за хронологічним порядком та видами публікацій.

Бібліографічний опис видань до 1918 р. зроблено зі збереженням усіх особливостей оригіналу. Найбільше їх віддзеркалює титульний лист. Таким чином, до описів увійшли не тільки фонетичні відмінності, а й, наприклад, назви видавництва і типографій та їхні адреси [2].

Відкриває покажчик найстаріша книга фонду бібліотеки УМСА – "Лекції Труссо, професора медичного факультета в Парижі" 1868 р. випуску (фото 1). У курсі клінічних лекцій узагальнено досвід А. Труссо, його попередників і сучасників, а також відображені навіть невеликі статті та повідомлення, що з'являлися в європейській медичній періодиці.

Фото 1.

Цікавість читача може привернути колекція атласів, підручників та посібників з анатомії професорів лейпцизького, берлінського, віденського університетів, датованих із 1883 по 1912 рр.

Джерелом для нових досліджень є незвичайне видання, яке привертає погляд і увагу та завжди викликає інтерес у тих, хто вивчає історію медицини – «Компендиум практического зубо врачевания» Ю. М. Гофунга, видана типолітографією Савви Іванченко у 1906-1907 роках (фото 2). Одне зі значень терміна «компендіум», який зараз використовується не часто, означає стислий, сумарний виклад основних положень будь-якої науки [3].

Фото 2.

Унікальне воно тим, що надруковано особливим шрифтом – літографічним рукописом та імовірно, що цей примірник є єдиним в Україні.

З погляду дослідження політичних, економічних і соціальних ідей XVIII-XIX ст. у Європі, корисним для читачів може бути серія книг із циклу "Исторія Европы по эпохамъ и странамъ въ средніе вѣка и новое время" за редакцією Н. І. Карєєва та І. В. Лучицького. Наприклад:

- Карѣевъ Николай Иванович (1850-1931). Политическая исторія Франціи въ XIX вѣкѣ : Правительственныя формы и внутренняя политика, политическія партіи и общественные классы / Н. И. Карѣевъ. – С.-Петербургъ : Типографія Акц. Общ. Брокгаузъ-Ефронъ, 1902. – 300 с. (фото 3).

фото 3.

- Погодинъ Александръ Львовичъ (Проф.). Исторія Болгаріи : историческая литература / Александръ Львовичъ Погодинъ. – С.-Петербургъ : Изданіе "Брокгаузъ – Ефронъ", 1910. – 225 с. (Исторія Европы по эпохамъ и странамъ въ средніе вѣка и новое время / Изд. подъ ред. Н. И. Карѣева и И. В. Лучицкаго) (фото 4).

Фото 4.

Окремо хочеться звернути увагу на справжній фоліант фонду бібліотеки УМСА – "Münchener Medizinische Wochenschrift" (Мюнхенський медичний тижневик, 1911 рік), адже він налічує 2808 сторінок! Видання цього тижневика бере свій початок із 1854 р. За довгий шлях існування було змінено декілька назв. У книгосховищі бібліотеки УМСА зберігається 5 примірників за 1909-1912 рр.

Охопити основні віхи розвитку медичної науки допоможуть багаторічні комплекти фахових журналів. З-поміж них: "Зубоврачебный вѣстникъ" (з 1900 р.), "Хирургія" (з 1902 р.), "Centralblatt fur Chirurgie" (з 1902 р.), "Харьковській медицинській журналъ" (з 1907 р.), "Deutsche Monatsschrift fur Zahnheilkunde" (з 1909 р.), "Vierteljahrsschrift fur Zahnheilkunde" (1910 р.) тощо.

Періодичні видання тих часів дуже цікаві своїм змістом. Наприклад, у журналі "Зубоврачебный вѣстникъ" (фото 5) було два головних розділи: науковий та побутовий. Публікувалися оригінальні та перекладні статті, оголошувалася підписка на нові професійні видання, надавалися звіти медичних товариств. На сторінках видання висвітлювалися ювілеї відомих особистостей, друкувалися некрологи. Розділ «Хроніка і суміш» розміщав листи, скарги, рекламу, об'яви (фото 6, 7) та навіть описував хід судових процесів за участю дантистів.

Фото 5.

Фото 6.

Фото 7.

Не менш цікавою у посібнику є медична література іноземною мовою. З-поміж авторів – європейські науковці, лікарі-практики XIX ст. Ця добірка демонструє чудово ілюстровані посібники, підручники, лекції з практичної хірургії, експериментальної бактеріології, оперативної стоматології, які мали велике значення для лікарів і студентів того часу.

Окремим розділом у покажчику представлені конволюти. Назва конволют походить від латинського convolutus, що означає згорнутий, сплетений. Принцип

складання конволютів різних. Вони можуть бути об'єднані як єдиною тематикою, так і склалися з різнорідних видань.

З-поміж конволютів треба розрізняти власницькі та видавничі. Власницькі конволюти – це збірники, зібрані руками самих бібліофілів або на їх замовлення з примірників, що їм належали, у тому числі, можливо, з їх екслібрисами, автографами, позначками на полях. Такі конволюти були поширені свого часу поміж бібліофілів: купуючи в роздріб окремі видання, власники потім замовляли для них або виготовляли найрізноманітніші оправи [1]. Видавничі конволюти видавці формували самі з нерозпроданих видань.

Справжньою окрасою фонду книгозбірні є найбільша дореволюційна універсальна енциклопедія – Енциклопедичний словник Брокгауза і Єфрона . (фото 8)

Звичайно, у час Інтернету, коли інформація надходить за лічені хвилини, цей довідник втратив свою актуальність. Але його культурна та історична цінність залишається беззаперечною. Словник вражає фундаментальністю, насиченістю фактичним матеріалом, якістю друку.

Фото 8.

Простежити шлях історії бібліотеки та окремих видань допомагають печатки, книжкові знаки, власницькі записи, які також представлені в покажчику. Приваблюють, наприклад, автографи видатних учених, таких як Юхим Михайлович Гофунг (фото 9) та Мойсей Борисович Фабрикант (фото 10). Книги з цими помітками, імовірно, належали до їх колекцій.

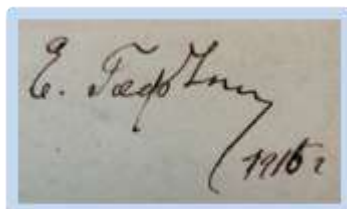

Фото 9.

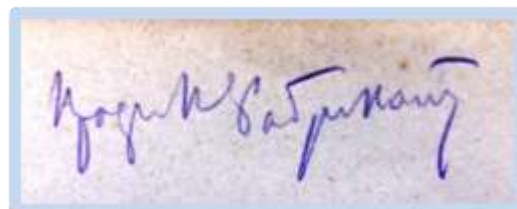

Фото 10.

Викликає також цікавість дарчий напис на підручнику з хірургії Lehrbuch der Chirurgie.1 Band. Allgemeiner Teil. Chirurgie des Kopfes, des Halses, der Brust und der

Wirbelsäule : «Глибокоуважаемому и дорогому профес. Моисею Борисовичу Фабриканту на память, в знак искренней благодарности за приобретенный мною медицинский базис... От благодарного и искренне ценящего и любящего Вас молодого ученика Арона Лазаревича Шнейдера»

Наприкінці бібліографічного посібника, для зручності користування, складено іменний покажчик. Імена подані за алфавітом, нумерація відповідає сторінці, де розміщено опис.

Покажчик розрахований на широке коло читачів, які цінують історію, шукають джерела для нових досліджень, занурюються у сторінки минулого.

Робота з фондом раритетних видань триває. Планується створити 2-й випуск покажчика, якій охопить літературу періоду 1920–1950 рр.

Список літератури

1. Андрусенко Г. Конволюти в історичних бібліотечних колекціях: термінологія, причини створення, приклади / Г. Андрусенко // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2013. – Вип. 37. – С. 382–391. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2013_37_35.
2. Боровик О. Б. Вікові скарби медичної науки / О. Б. Боровик // Медичні бібліотеки як осередки збереження та популяризації історико-культурної національної пам'яті : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня 2017 року, м. Івано-Франківськ) / Національна наукова медична бібліотека України, Бібліотека ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», Івано-Франківська обласна наукова медична бібліотека». – Івано-Франківськ, 2017. – С. 77–79.
3. Боровик О. Б. Книга і час: старовинні стоматологічні видання в фонді бібліотеки ВДНЗУ «УМСА» / О. Б. Боровик // Місія медичних бібліотек в умовах реформування медичної галузі України : матеріали XV Ювілейної міжнарод. наук.-практ. конф., 19-20 травня 2016 р. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 46–48.

4. Раритетні видання фонду бібліотеки УМСА. Вип. 1 : бібліографічний покажчик / уклад. : Ю. В. Путря, О. Б. Боровик ; Українська медична стоматологічна академія, Бібліотека. – Полтава, 2019. – 92 с.